

Ekspertgruppe om unge landbrugeres adgang til finansiering

Juni 2025

Afdækning af unge landbrugeres eventuelle udfordringer ift. at rejse finansiering samt af muligheder for en styrkelse af finansielle rammevilkår for unge landbrugeres etablering.

Udgivet af: Ekspertgruppen om unge landbrugere
Redaktion: Ekspertgruppen om unge landbrugere,
Ministeriet for Grøn Trepert, Erhvervsministeriet,
Skatteministeriet og Ministeriet for Fødevarer,
Landbrug og Fiskeri.

Udgivelsesår: 2025.

Indhold

1. Opdrag og rammer	4
2. Tendenser og vilkår	5
3. Centrale vurderinger	6
4. Vurdering af konkrete instrumenter	8
4.1. Långivning og tilskudsordninger	8
4.2. Ejerformer	10
4.3. Skatter og afgifter	11
4.4. Karriereveje	13

1. Opdrag og rammer

Landbrug og fødevarerproduktion har været og er fortsat et bærende erhverv i Danmark. Der skal ske en historisk omlægning af det danske areal og samtidig en omfattende omstilling af erhvervet, således at dansk landbrug kan producere klimavenlige, miljørigtige og sunde fødevarer. Dansk landbrug står samtidig over for et generationsskifte, hvor nye, unge landbrugere skal tage over.

Parterne bag *Aftale om et Grønt Danmark* af 24. juni 2024 noterede sig, *"at regeringen vil ned-sætte en hurtigarbejdende ekspertgruppe med det formål at afdække, om unge landbrugere er særligt udfordret i forhold til at rejse finansiering samt mulighederne for at forbedre de finansielle rammevilkår for unge landbrugeres etablering"*.

Ministeriet for Grøn Trepert udpegede 10. januar 2025 en ekspertgruppe på grundlag af indstillinger fra Landbrug & Fødevarer, LandboUngdom, Økologisk Landsforening, CONCITO, Tænketa-ken Frej, Dansk Industri, Finans Danmark samt Danmarks Eksport- og Investeringsfond, og ministeriet udpegede yderligere to medlemmer fra hhv. Københavns Universitet og Copenhagen Business School. Ministerierne har haft en rådgivende funktion. Kontorchef i Ministeriet for Grøn Trepert, Anders Boye Jacobsen, er forperson for ekspertgruppen.

Ekspertgruppen består af:

Pernille Lohmann, direktør, DLR-Kredit
Christian Orthmann, formand, LandboUngdom
Nanna Thomsen, forpagter, Lerbjerggaard (Andelsgaarde)
Tavs Nyord, seniorkonsulent, CONCITO
Laura Hoffmann, udviklingsdirektør, Frej
Morten M. Jespersen, chef for grøn økonomi og analyse, DI
Pernille S. Christiansen, landechef landbrug, Danske Bank
Annette S. Jepsen, direktør, growth and green transition, EIFO
Michael F. Pedersen, seniorrådgiver, IFRO (KU)
Michael Møller, professor, CBS

Ekspertgruppen skal afdække 1) om unge landbrugere er særligt udfordrede i forhold til at rejse finansiering samt 2) belyse muligheder for at forbedre de finansielle rammevilkår for unge landbrugeres etablering, jf. kommissorium.

På det grundlag vurderer ekspertgruppen virkningen af instrumenter til at forbedre de finansielle rammevilkår, uafhængigt af om der måtte foreligge markedsfejl eller problemer i øvrigt, der ud fra en fagøkonomisk vurdering måtte give anledning til nye initiativer.

Ekspertgruppen forholder sig ud over heltidsbedrifter også til deltidsbedrifter. Deltidslandbrug dækker [25-30] pct. af landbrugsarealet og kan udgøre en indgang til landbrugserhvervet for unge landbrugere, jf. afsnit 4.2 og 4.4. Ekspertgruppen tager udgangspunkt i gældende definitioner fra Danmarks Statistik, hvor en heltidsbedrift afspejler en arbejdsindsats på mindst 1.665 timer pr. år.

Ekspertgruppen noterer sig, at arbejdet skal ligge inden for rammerne af gældende EU-regler. Ekspertgruppen noterer sig samtidig, at EU-Kommissionen forventes at lancere en ny strategi for generationsskifte i løbet af 2025, og at det i Kommissionens Vision for landbrug og fødevarer f.eks. fremgår, at medlemslandene kan tage skatteincitamenten i brug for at lette generationsskifte.

Ekspertgruppen noterer sig, at muligheder for at lette adgang til finansiering også kan have til formål, at unge landbrugere reelt får bedre muligheder og forudsætninger for at anvende relevante virkemidler for den grønne omstilling, herunder at investere i grønne teknologier.

En forbedring af de finansielle rammevilkår, der kan bidrage til, at unge landbrugere kan etablere sig, vil typisk indebære omfordeling af gevinster og byrder mellem staten, finansielle institutioner, nuværende ejere og kommende ejere, herunder unge landbrugere. Det falder uden for arbejdets kommissorium at forholde sig til, om disse værdier skal omfordeles. Ekspertgruppen vurderer i nærværende rapport, hvordan forskellige instrumenter virker i forhold til at kunne styrke etableringsmulighederne og driftsøkonomien for unge landbrugere, og rapporten skal derfor ses som et fagligt bidrag til eventuelle senere fordelingsmæssige overvejelser og politiske prioriteringer.

Ekspertgruppen har vurderet ni konkrete instrumenter, ift. om de kan styrke de finansielle rammevilkår og dermed understøtte unge i at etablere sig i landbruget:

- Justering af Etableringsstøtteordningen for unge landbrugere (ETUL), herunder justering af tilsagnstidspunktet.
- Forlængelse af løbetiden eller forhøjelse af lånegrænsen for etableringslån i EIFO samt udbygning af eksisterende finansieringsprodukter.
- Udbredelse af selskabsdannelser samt styrkelse af forpagtningsmuligheder.
- Øget mulighed for udlån i virksomhedsordningen (VSO)

- Udvidelse af den successionsberettigede personkreds.
- Ratebetaling af tinglysningsafgiften for førstegangsetablerede.
- Indførelse af særordninger på Skattekontoen.
- Udbygning og understøttelse af uddannelse i grøn landbrugsproduktion.
- Etablering af grøn EU-taksonomi på landbrugsområdet.

Ekspertgruppen er bekendt med, at der ikke er afsat finansiering til nye initiativer, der følger af gruppens vurderinger. Ekspertgruppen har dog drøftet og vurderet tiltag, der forudsætter finansiering, såfremt det politisk besluttes.

Ekspertgruppen afgiver nærværende rapport. Kommissoriet, bidrag til fortolkning og baggrundsbilag, jf. bilag, er givet af sekretariatet.

2. Tendenser og vilkår

Landbrugserhvervet er præget af række tendenser og vilkår, der påvirker unge landbrugeres mulighed for at komme ind i erhvervet. Bilag uddyber disse tendenser og vilkår. Relevansen af forskellige instrumenter til at styrke unge landbrugeres finansielle rammevilkår afhænger blandt andet af, om disse tendenser og vilkår helt eller delvist udligner eller forstærker instrumenternes virkning. Sammensætning og timing af instrumenterne skal med andre ord tage højde for den konjunkturmæssige og strukturelle udvikling i erhvervet. Ekspertgruppen sammenfatter nedenfor nogle tendenser og vilkår, som i særlig grad påvirker unge landbrugeres mulighed for at træde ind i erhvervet.

2.1 Strukturudvikling – øget størrelse og værdi af bedrifter, der skal skifte hænder

Færre, men større bedrifter, og stigende aktivværdi øger alt andet lige kravet til den mængde finansiering, som unge landbrugere skal have for at træde ind som landbrugsejere. Det stiller også krav til en robust økonomi for fremadrettet at kunne imødegå eksterne usikkerheder. Kravet til den enkeltes egenkapital og likviditet er altså stort.

- Antallet af heltidsbedrifter faldt fra 12.400 i 2010 til 6.300 i 2023. Antallet af deltidsbedrifter faldt fra 29.700 til 23.300 (DST (JORD1 og JORD2)).
- Driftsresultatet for landbruget varierer over årene. Siden 2019 har der generelt været god

indtjening i landbruget (Landbrugets Økonomi (IFRO) og DST (PRIS112)).

- Erhvervet er kapitalintensivt og heltidsbedrifterne havde i gennemsnit i 2023 aktiver i selveje for ca. 52 mio. kr., egenkapital på 17 mio. kr. og forpagtede aktiver på 18 mio. kr. Landbruget vælger typisk at finansiere sig med variabelt forrentede lån. Det gør bedrifterne sårbare overfor rentestigninger, hvorfor renteutviklingen har stor betydning for landbrugets indtjening. Gælden for landbrug og gartneri faldt 26 pct. fra 355 mia. kr. i 2010 til 263 mia. kr. i 2023. Prisen for landbrugsjord er steget de senere år (Finanstilsynet, DST (REGNLA2, JORD2, PRIS112 og JB3)).
- Det dyrkede landbrugsareal var ca. 2,6 mio. ha i 2025 (DST (AFG6)), men vil i fremtiden falde som følge af arealomlægningen i medfør af Grøn Trepert samt arealinddragelse ifm. etablering af anlæg til vedvarende energi mv. Som resultat af omlægningen (af 15 pct. af den nuværende landbrugsjord), vil der være ca. 2,2 mio. ha landbrugsjord tilbage. Reduktionen i landbrugsareal vil understøtte den strukturudvikling, man har set hidtil jf. 2.1.

2.2 Finansiering – stor tilgang af kapital

Der er betydelig, tilgængelig finansiering for ejerskifter i dansk landbrug. Ekspertgruppen vurderer ikke, at der som sådan mangler tilgængelig kapital i dansk landbrug.

Unge landbrugere er dog udfordret i forhold til omfanget af egenfinansieringsbehovet. En landbruger skal typisk finansiere både jord, bygninger, maskiner og driftskapital, før der kan genereres en omsætning. I konkurrencen om at erhverve jord og bedrifter, kan unge landbrugere have en svagere egenfinansieringsevne end etablerede landbrugere, fonde, selskaber samt stat eller kommuner.

For landbrugssektoren gælder generelt:

- Kreditomkostningerne er ikke strukturelt eller systematisk højere end i andre sektorer. Men lånebehovet og anvendelsen af lånefinansieringer er.
- Ejendommene bliver solgt, og kapitalmarkedet dækker landbrugets finansieringsbehov.
- En række tilskud og støtteordninger understøtter erhvervet, og i nogle tilfælde målrettet de unge landbrugere direkte.

- På grund af erhvervets kapitalintensitet hænger kreditorernes lånevillighed og lånevilkår i særlig grad sammen med, at der er tillid til og forudsigelighed omkring de langsigtede rammevilkår for sektoren.

2.3 Demografi – afgang blandt ejere og fortsat tilgang af landbrugere

De kommende år med arealomlægning åbner betydelige muligheder for at træde ind i landbruget i andre roller som moderne arealforvaltere, herunder som lønmodtagere og muligvis i delvise ejerskaber.

- Skønsmæssigt ca. 14.000 ud af 29.600 heltids- og deltidslandbrug er ejet af personer over 59 år. Det forventes, at ca. 1.000 heltidsbedrifter skal ejerskiftes fra 2023-30, jf. bilag.
- Tilgangen til og dimissionen fra landbrugsuddannelsen har ligget nogenlunde stabilt de seneste ca. 10 år; fra 1.470 optagede i 2015 til 1.604 i 2024, og fra 840 dimittender i 2015 til 747 i 2024. Universiteterne uddannede i gennemsnit 80 agronomer årligt i samme periode.
- Beskæftigelsen i landbruget har været let dalende samtidig med, at der er sket en forskydning fra ejere til lønmodtagere, grundet strukturudviklingen mod færre bedrifter. På trods af dette, er det blevet sværere at rekruttere.
- Der er årligt kommet i gennemsnit knap 200 selvejere af heltidsbedrifter til i perioden 2010-2020, hvoraf 27 pct. havde mindst én forælder, som var landmand i 2010, og hvoraf 11 pct. årligt etablerede sig på samme bedrift som forældreneⁱ.

2.4 Særlige brancheforhold

Selvom der er et særligt stort finansieringsbehov ved etablering grundet det kapitalintensive erhverv og strukturudviklingen, vurderes finansieringsvilkårene for unge landbrugere ikke at være mere udfordrende end for iværksættere i andre brancher, som også oplever usikkerheder mv. Der er dog visse delvist unikke, og nogle midlertidige, usikkerhedsmomenter for erhvervet.

- Vejr og nedbør medfører en usikkerhed i forhold til at kunne dække finansieringsomkostninger, ligesom disse forhold kan påvirke erhverv som f.eks. turisme.

- Svingende markedspriser for landbrugsprodukter skaber stor sårbarhed ift. likviditetsgenerering og på bedrifter med svag soliditet, uanset at lignende udsving findes inden for f.eks. søfart, kredit og energi. For planteavl, herunder til humankonsum, gælder en særligt ujævn likviditet grundet diskontinuerlig indkomststrøm. Dette kan betyde, at planteproducenter har behov for større kreditreserve og dermed har en lavere belåningsgrad end animalske producenter.
- Politisk usikkerhed, herunder øget regulering og konkurrencebarrierer ift. nabo- og EU-lande. F.eks. bidrager CO₂e-afgift og kvælstofregulering til nye konkurrencevilkår for dansk landbrug.
- Særlige offentlige tilskud, f.eks. etableringsstøtteordningen for unge landbrugere, samt skatte- og afgiftsordninger, som ikke er til stede i andre sektorer, supplerer egenfinansiering og kreditmuligheder. Nye særlige tilskud og skatteregler vil typisk sætte sig i ejendomspriserne og dermed medføre et øget finansieringsbehov for unge landbrugere.
- Omfanget af offentligt driftstilskud er højt for landbruget, og det medfører alt andet lige en reduceret løbende indkomstvariation, mens landbruget er eksponeret over for større finansiell risiko (højere balance og gæld) og større politisk risiko (ændrede rammevilkår kan medføre kapitaltab). Andelen af tilskuddet i erhvervets samlede omsætning betyder også, at investerings- og finansieringsbeslutninger i forholdsvis høj grad kan bero på forventningerne til, hvordan staten og EU udformer fremtidige ordninger.
- Landbruget er understøttet af gode afsætningsmuligheder. Ekspertgruppen har ikke vurderet, om (unge) landbrugere generelt er mere eller mindre udfordret end andre brancher.

3. Centrale vurderinger

Ekspertgruppen vurderer, at eventuelle ændrede finansielle rammevilkår for unge landbrugere skal ses i lyset af, hvordan allerede besluttede eller kommende politiske ændringer har eller vil virke. Eksempler er:

- Regeringen har nedsat et vækstteam, der skal udarbejde en vækstplan for det danske landbrugs- og fødevareerhverv, og som også vil skulle forholde sig til markedsforholdene for

eksisterende og nye landbrugsprodukter, jf. bilag.

- Spørgsmålet om generationsskifte og unge landbrugeres vilkår kan blive påvirket af en kommende europæisk landbrugspolitik, fordi det indgår i Europa-Kommissionens vision for landbrug og fødevarer fra februar 2025, jf. bilag. Dertil har Kommissionen fremlagt den tredje omnibus, der fokuserer på landbrug, og herunder også unge landbrugere.
- Aftalen om vækst og udvikling i landdistrikterne indeholder en afdækning af mulighederne for via ændringer i planloven at etablere virksomheder i landzonen, der afviger fra den traditionelle landbrugsdrift.
- Ændring af tilskudsordninger og regulering i medfør af *Aftale om et Grønt Danmark* og *Aftale om Implementering af et Grønt Danmark* må forventes at påvirke vilkårene for landbrug, herunder også for unge landbrugere.
- Folketinget har vedtaget lovforslag nr. L123 om nedsættelse af bo- og gaveafgiften fra 15 til 10 pct., retskrav på skematisk værdiansættelse og udvidelse af successionsadgangen vedrørende udlejningsejendomme.
- Under formandskabet for Nordisk Ministerråd i 2026 præsenteres en endelig vision og kerne-tiltag i en fælles nordiske indsats for at styrke unges rolle i de nordiske fødevarer-systemer og for at opnå en øget diversitet i sektoren.
- En følgegruppe for beskatning af naturejendomme har udarbejdet et forslag til en ejendomsvurderingskategori for naturejendomme, som kan give mulighed for, at naturejendomme opnår samme vurdering og beskatning som produktionsjord.
- Med *Aftale om en ny erhvervs- og professionsrettet gymnasieuddannelse* skal Landbrugsskolerne kunne godkendes til at udbyde epx, og en ekspertgruppe skal forholde sig til muligheden for at udvikle en grøn linje, som peger i retning af f.eks. jord- og landbrugsuddannelserne og fødevarerområdet.

Disse elementer vil påvirke de finansielle rammevilkår for unge landbrugere, og eventuelle særlige tiltag, der understøtter finansiering af unge landbrugere, vil med fordel kunne indarbejdes i sammenhængende initiativer i forbindelse hermed.

Vurderinger af visse udvalgte instrumenter

I lyset af de allerede igangsatte initiativer ovenfor har ekspertgruppen vurderet virkningen af instrumenter på en række områder. Herunder fremhæver gruppen visse instrumenter, som i overvejende grad fokuserer på likviditetsforbedringer for unge landbrugere.

Långivning og tilskudsordninger

Ekspertgruppen har set på, om långivning og tilskudsordninger kan forbedre finansieringsvilkårene. Ekspertgruppen vurderer, at bl.a. en justering af tilsagnstidspunktet i etableringsstøtteordningen kan sikre klarhed og sikkerhed om ordningen, samt at justeringer af EIFO's etableringslån umiddelbart kan give en likviditetslettelse hos de unge, men til gengæld til en højere pris.

Ejerformer

Ekspertgruppen har set på ejerformer som værktøj til - via mere diversificeret adgang til finansiering - at lette adgangen til erhvervet. Ekspertgruppen vurderer, at alternativer til den traditionelle selvejerform er et oplagt instrument til at opnå større muligheder for at rejse kapital, der kan muliggøre etablering. Øget uddannelse, rådgivning og oprettelse af platforme for samarbejder er konkrete muligheder for at udbrede nye ejerformer og dermed understøtte iværksætteri.

Skatter og afgifter

Ekspertgruppen har desuden afsøgt, om skatteområdet kan afhjælpe nogle af de finansierings- og likviditetsudfordringer unge landbrugere har. Ekspertgruppen finder, at en udvidelse af den successionsberettigede personkreds kan lette etableringsomkostningerne for flere yngre landbrugere, f.eks. forpagtere af landbrugsjord. Ekspertgruppen bemærker dog også, at skatteregler er svære at målrette en specifik gruppe, herunder unge landbrugere, uden at reglerne udgør statsstøtte.

Karriereveje

Ekspertgruppen vurderer, at øget udbredelse af multifunktionalitet på arealerne fremover kan åbne for flere etableringsmuligheder og driftsroller for de unge landbrugere, herunder andre - grønnere - produktions- og virksomhedsformer. I den forbindelse spiller de unge landbrugeres kompetencer en rolle både i forbindelse med kreditvurdering og i forhold til at udvikle forretningsmuligheder, omstilling af bedrifterne og brug af ny viden og teknologi.

Andre diskuterede tiltag

Ekspertgruppen har foruden de fremhævede instrumenter vurderet en række andre mulige redskaber, der ikke fremgår eksplicit af rapporten, da

disse i flere tilfælde indebærer generel erhvervsstøtte eller generel landbrugsstøtte, og dermed ikke retter sig specifikt mod unge landbrugere.

4. Vurdering af konkrete instrumenter

Ekspertgruppen har drøftet og givet input til, hvordan de finansielle rammevilkår for unge landbrugere kan forbedres. Nedenfor vurderer ekspertgruppen på den baggrund, hvordan forskellige instrumenter vil virke på de unges finansielle rammevilkår.

Valget af de instrumenter, ekspertgruppen har drøftet, er ikke udtryk for, at ekspertgruppen nødvendigvis anbefaler at bruge instrumenterne. Det er i stedet udtryk for, at tidligere overvejelser, den aktuelle debat eller konkrete forslag gør det relevant, at gruppen udtaler sig om, hvordan det konkrete instrument virker.

Gruppen har vurderet initiativer og instrumenter under fire overskrifter:

- Långivning og tilskudsordninger
- Ejerformer
- Skatter og afgifter
- Karriereveje

Det overvejende anker for prioriteringen af mekanismer har været at fokusere på forslag, der i videst muligt omfang kun indebærer støtte til unge landbrugeres etablering, der ellers ikke ville have fundet sted.

Nedenfor udfoldes de vurderede instrumenter under hvert hovedspor med tilhørende vurderinger af effekter af de pågældende mekanismer.

4.1. Långivning og tilskudsordninger

Sagsbehandlingstid, tilsagnstidspunkt og beskatning for Etableringsstøtteordningen (ETUL)

Der har været stor bevågenhed om Etableringsstøtteordningen for unge landbrugere (ETUL). Støttemodtagere har bl.a. problematiseret, at der går lang tid før staten udbetaler tilskuddet, og at tilskuddet beskattes, før det bliver udbetalt.

Ekspertgruppen vurderer, at ordningen med fordel for unge landbrugere kan udformes som en hel- eller delvis udbetalingsordning frem for en ordning med tilsagnsdesign. Hermed undgår ansøger at blive beskattet inden udbetaling, da der

kun vil være én ansøgningsgang. Ordningens nuværende ansøgningsbetingelser ville i så fald bibeholdes. Det skal dog bemærkes, at tilsagnsgivning også vurderes at udgøre et væsentligt hensyn for ansøger, da det kan anvendes i dialogen om finansiering med pengeinstitutter.

Ekspertgruppen vurderer desuden, at man undgår at påføre unge landbrugere et øget likviditetsbehov, såfremt tilsagnstidspunktet rykkes til primo kalenderåret, for dermed at øge sandsynligheden for, at beskatningen (som sker ved tilsagnstidspunktet, jf. retserhvervsprincipper) sker i samme år som udbetalingen.

Ekspertgruppen vurderer i øvrigt, at et fortsat arbejde med effektivisering af sagsbehandlingstider, kan komme unge landbrugere til gode. Beskatning i samme kalenderår som udbetaling og hurtigere sagsbehandling vil medføre hhv. at øget likviditetsbehov undgås samt, at det potentielle løft i likviditeten for den yngre landbruger fremskyndes.

Ekspertgruppen bemærker, at Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø (SGAV) undersøger mulighederne for at fremskynde sagsbehandlingen på ordningen.

Ekspertgruppen vurderer ligeledes, at mulighederne for, at flere unge landbrugere kan gå sammen og alle modtage etableringsstøtte, kan undersøges. Eksempelvis ved, at fire unge landbrugere med hver deres virksomhed med aktive CVR-numre og hver i sær med stemmeandel og ejerandel på mere end hhv. 50 og 25 pct., kan modtage i alt 2.916.000 kr. En sådan fælles likviditet øger lånemulighederne og mindsker selvsagt kapitalbehovet.

I tillæg til ovenstående **vurderer ekspertgruppen**, at en mulig justering af normtimesatserne for ordningen kan lette adgangen for unge landbrugere, der ønsker at drive småskalalandbrug eller alternative produktionsformer. Satserne kan søges justeret for i højere grad at imødekomme sådanne landbrugsproduktioner, som kan være mange unge landbrugeres indgang til erhvervet. Satserne er for nuværende fastsat ud fra storskalalandbrug, hvormed småskalalandbrug i mindre grad befordres. Konkret **vurderer ekspertgruppen**, at såfremt der i normtimesatserne, eller i den individuelle vurdering (f.eks. når man vil etablere sig med <30 antal ha) tages højde for småskala, kan flere unge landbrugere få adgang til etableringsstøtten og dermed et bidrag til egenkapitalen.

Ekspertgruppen bemærker i øvrigt, at det er vigtigt at etablere generel klarhed og sikkerhed om tilskudsordningen, som kan være mange yngre landbrugeres indledende adgang til flere/bedre lånepakker hos pengeinstitutterne.

Forhøjelse af beløbsgrænsen og forlængelse af løbetiden for EIFO's etableringslån

Danmarks Eksport- og Investeringsfond (EIFO) tilbyder finansieringsløsninger og mere risikovillig kapital, når virksomheder ikke kan opnå finansiering i den private sektor. EIFO har i dag en række finansieringsprodukter til landbruget, hvoraf størstedelen er generelle produkter, der er tilgængelige for virksomheder i alle brancher, men der er også enkelte specifikt målrettet landbruget. **Ekspertgruppen vurderer**, at disse lån med fordel for de unge landbrugere kan promoveres i endnu højere grad.

EIFO har aktuelt ét produkt, der er målrettet omstilling til nye selskabsformer, men produktet finder ikke anvendelse, da problematikken dels løftes selvstændigt af markedet og dels gennem EIFO's øvrige produktportefølje, som landbrugsvirksomhederne foretrækker.

Etableringslån og vækstlån

I forbindelse med etablering har den unge landbruger mulighed for at optage et ansvarligt lån (etableringslån), der kan udgøre op til 20 pct. af den samlede investeringssum. Etableringslånet er struktureret, så det i henhold til Finanstilsynets retningslinjer kan kvalificeres som egenkapital ved kreditinstitutternes risikovurdering. Visse pengeinstitutter har dog interne kreditpolitikker, som udelukker denne mulighed. Etableringslånet kan kun bevilges, hvis det indgår i en samlet finansieringspakke sammen med et vækstlån, og den samlede lånesag skal udgøre mindst 2 mio. kr. Vækstlånet kan derimod ydes uden fast beløbsgrænse og har som udgangspunkt en løbetid på op til 30 år, men ligger i praksis typisk mellem 10 og 15 år. Hvis der alene søges om vækstlån, kan det ydes ned til 200.000 kr., forudsat at en anden kreditgiver bidrager med mindst tilsvarende beløb.

Med et etableringslån og vækstlån kan den unge landbruger få dækket en større del af sit investeringsbehov, hvilket gør det lettere at skaffe den resterende kapital.

EIFO's rente på både etablerings- og vækstlån ligger mellem 6-9 pct. plus CIBOR (Copenhagen Interbank Offered Rate), afhængigt af projektets risikoprofil og lånets struktur. Rentesatserne er fastsat i overensstemmelse med EU Kommissionens referencerentesystem, hvilket indebærer, at renten ikke kan være lavere end det niveau, statsstøttere reglerne tillader. Det afspejler, at lånene ydes til projekter med en relativt høj risiko, og at EIFO som statslig aktør skal sikre, at den ikke konkurrerer med det private marked på ulige vilkår.

Ekspertgruppen vurderer, at en forlængelse af løbetiden eller en højere lånegrænse på etableringslån vil give en umiddelbar likviditetslettelse hos den unge landbruger, da det kan reducere de månedlige eller årlige afdrag og dermed frigøre midler til den daglige drift og investeringer.

Det bemærkes dog også, at en forlænget løbetid og højere lånegrænse imidlertid vil betyde, at EIFO må hæve renten på lånet, som således bliver dyrere, hvilket kan udligne den samlede, positive likviditets effekt af justeringen for den unge landbruger.

Udbygning af eksisterende finansieringsprodukter

EIFO har i dag to finansieringsmodeller specifikt målrettet den grønne omstilling af landbruget. Modellen kan tilkobles alle låneprodukter tilgængelige for landbruget (inkl. Etableringslånet). Model 1 er en KPI-linked model, der p.t. er målrettet mælkeproducenter.

For dette produkt gælder, at mælkeproducenter kan opnå kontante fordele via en reduktion i rentemarginalen, hvis mælkeproducenten opnår særligt definerede målsætninger på klimaområdet. **Ekspertgruppen vurderer**, at lignende grønne lånetilbud, der udbygges til f.eks. planteavl mv. kan lette likviditetsbyrden hos de unge landbrugere og samtidigt bidrage til den grønne omstilling af erhvervet. Sådanne lånetilbud forudsætter, at f.eks. private virksomheder og videnscentre udvikler en taksonomi/systematisering, som EIFO – og kreditinstitutterne – kan udbyde lån på baggrund af.

Derudover udbydes, som model 2, *impact-baseret* finansiering, hvilket indebærer, at landbrugsvirksomheder kan opnå lavere rentebetalinger, end hvad der normalt tilbydes af EIFO, når de investerer i løsninger, teknologier eller koncepter, der fremmer den grønne omstilling i sektoren. Disse

lån kan også tilbydes den unge landbruger, såfremt der foretages investeringer ud over selve købet, der har en dokumenteret effekt. Lånene kan tilbydes sammen med eller ud over etableringslånet.

Ekspertgruppen vurderer, at en øget udbredelse af og opmærksomhed omkring sådanne grønne finansieringsprodukter vil bidrage til den grønne omstilling i sektoren og kan øge likviditeten hos bl.a. de unge landbrugere, der ønsker at etablere sig og drive et grønt og bæredygtigt landbrug. Dette knytter sig imidlertid til en anden problematik, som ekspertgruppen har drøftet, navnlig en specificeret taksonomi på nationalt og EU-plan, jf. afsnit 4.4.

4.2. Ejerformer

Selskabsdannelse

Selveje har traditionelt været den dominerende ejerform i dansk landbrug, og de fleste landbrug har typisk været drevet i Virksomhedsordningen (VSO), men udviklingen viser en langsom overgang til selskabsdannelse. **Ekspertgruppen vurderer**, at selskabsdannelse kan være en vej for unge landbrugere til at sikre finansiering og adgang til erhvervet.

Efter ændringen af landbrugsloven i 2010 kan landbrugsvirksomheder drives som selskaber, hvilket potentielt kan give større adgang til kapital og bedre risikospredning. Selskabsdannelse giver landbrugere mulighed for at tiltrække investorer og partnere. Det kan være en fordel, da det styrker virksomhedens kapitalgrundlag og investeringsmuligheder samtidig med, at flere ejere kan bidrage med en bredere vifte af forskellige kompetencer. Dette kan bl.a. styrke den strategiske og økonomiske styring af bedriften. En øget adgang til ekstern kapital kan forbedre unge landbrugeres finansieringsvilkår og dermed lette deres adgang til erhvervet.

Ekspertgruppen vurderer på den baggrund, at selskabsdannelse kan være en mulighed for unge landbrugere for at komme ind i erhvervet uden at skulle løfte hele egenfinansieringen alene. Ved at tiltrække investorer og partnere kan de opnå adgang til mere risikovillig til kapital, hvilket kan gøre det muligt at etablere eller udvikle en bedrift, selv med et begrænset personligt økonomisk råderum. Dog betyder selskabsdannelse også, at unge landbrugere i højere grad må opgive den traditionelle ejermodel og acceptere medejerskab og indflydelse fra andre investorer.

Forpagtning og leje

Ekspertgruppen vurderer, at delvis forpagtning kan lette adgangen til erhvervet for unge landbrugere ved at reducere finansieringsbehovet. Delvis forpagtning giver mulighed for at drive en bedrift i forholdsvis stor skala uden den store indledende kapitalbinding, da jorden ejes af en anden part. Forpagtning kan give mulighed for at opbygge egenkapital, inden eventuel overgang til højere grad af ejerskab til de aktiver, der anvendes i landbruget eller udvidelser af bedriften. Forpagtning er en fuldt integreret del af finansieringen af dansk landbrug, hvor der er meget få heltidsbedrifter, der ikke forpagter jord. For unge landbrugere, hvor alternativet til forpagtning er køb af jorden med høje marginale renteomkostninger og behov for stor egenkapital, vil en relativ høj grad af forpagtning ofte være fordelagtig.

Forpagtning kan betyde, at det bliver vanskeligt at få finansieret løbende investeringer. Dette gælder særligt forpagtere med husdyrproduktion på uharmoniske bedrifter. Forpagtning betyder på godt og ondt, at forpagter er mindre eksponeret over for prisudviklingen i markedet for landbrugsejendomme.

Det bemærkes i øvrigt, at adgang til og muligheden for forpagtning også beror på tillid og relationer samt landbrugerens erfaring og kompetencer. Dette er også et generelt vilkår for finansiering via penge- og realkreditinstitutter.

Uddannelse, rådgivning og partnerskaber

Med udgangspunkt i analysen heraf, synes det oplagt, at flere yngre landbrugere, der oplever finansielle barrierer ifm. etablering, overvejer mulighederne for selskabsdannelse og eksterne investorer. **Ekspertgruppen vurderer** i forlængelse heraf, at fremme af kendskabet til andre ejerformer mv., herunder selskabsformer og forpagtninger, end selvejet kan udbrede brugen heraf og derved lette likviditetsbyrden hos de unge landbrugere. Undervisning på landbrugsskolerne samt rådgivning blandt virksomhedsrådgiverne kan være hensigtsmæssige værktøjer til at udbrede opmærksomheden omkring og kendskabet til fordele og ulemper ved at indgå i selskaber og forpagtnings-/lejeaftaler. **Ekspertgruppen vurderer** således, at en opjustering af undervisning på landbrugsuddannelserne i netop selskabsdannelse samt forpagtning/leje, samt større fokus herpå i den specialiserede rådgivningsvirksomhed, kan hjælpe de unge. Det vurderes derudover, at efteruddannelse af

rådgivere med fokus på ejerformer og etableringsmodeller kan understøtte en mere differentieret vejledning til fordel for unge landbrugere. Instrumentet vil indebære begrænsede omkostninger for alle relevante berørte parter, da tiltaget blot kræver videreformidling af eksisterende viden på området og skaber opmærksomhed herom. Nærværende afrapportering kan danne grundlag for udbredelsen.

Desuden **vurderer ekspertgruppen**, at etablering af platforme/fora for unge landbrugere, mulige investorer samt sælgere kan hjælpe de unge landbrugere med at danne partnerskaber, som kan lette finansiering ifm. etablering. **Ekspertgruppen peger** på, at pengeinstitutter eller landbrugsorganisationer og -foreninger kan stå for udbygningen af sådanne *matchmaking*-platforme.

4.3. Skatter og afgifter

Ekspertgruppen har desuden set på, om justeringer af gældende skatteregler kan skabe bedre finansielle rammevilkår for de unge landbrugeres etablering. Generelt gælder det, at særordninger, herunder for unge landbrugere, vurderes at indebære statsstøtte, som det vil være svært at opnå EU-Kommissionens godkendelse af inden for gældende EU-regler.

Ekspertgruppen tager derudover generelt det forbehold i sine drøftelser af skatter og afgifter, at de overvejede instrumenter er vanskelige at afgrænse til unge landbrugere, og at de i en række tilfælde medfører uforholdsmæssigt store administrative og IT-mæssige omkostninger i lyset af en målgruppe på forventelig under 500 sager årligt. Grundet forslagenes generelle karakter har det ikke været muligt at skønne over provenuvirkningerne af tiltagene.

Øget mulighed for udlån i Virksomhedsordningen (VSO)

Ekspertgruppen har drøftet, om en lempelse af mulighederne i virksomhedsordningen for at yde lån potentielt kan styrke unge landbrugeres adgang til risikovillig kapital ifm. nyetablering af landbrugsbedrifter, såfremt disse midler kan stilles til rådighed for unge landbrugere via lån.

Virksomhedsordningen indebærer, at selvstændigt erhvervsdrivende bl.a. kan fradrage erhvervs-mæssige renteudgifter i den personlige indkomst, udjævne svingende indkomster og spare op med henblik på konsolidering af virksomheden til en

foreløbig virksomhedsskat på aktuelt 22 pct., hvilket svarer til den selskabsskat, som kapitalsselskaber betaler.

Hævning af midler i virksomhedsordningen sker efter en såkaldt hæverækkefølge, hvis formål er at sikre korrekt beskatning af hævde midler i virksomhedsordningen, herunder at hævet virksomhedsoverskud beskattes som enten personlig indkomst eller kapitalindkomst. Herved sikres, at foreløbigt lavt beskattede midler ikke kan anvendes til private formål uden endelig beskatning. I dag har selvstændigt erhvervsdrivende med ledig kapital i virksomhedsordningen forskellige muligheder for at placere denne ledige kapital på bl.a. bankkonti mv. Derudover har den selvstændigt erhvervsdrivende mulighed for i særlige tilfælde at foretage midlertidige udlån til forretningsforbindelser, men det er afgørende, at udlånet anses for et normalt led i virksomhedens drift.

En udvidelse af lånemulighederne i VSO vil omfatte alle aktiviteter og vurderes af hensyn til EU's regler om statsstøtte vanskeligt at begrænse til unge landbrugere.

Det bemærkes, at det vil være en forudsætning, at udlån i virksomhedsordningen vil skulle ske på markedsvilkår og være underlagt en løbende beskatning. **Ekspertgruppen vurderer** således, at øgede udlånsmuligheder kan gavne unge landbrugere ift. adgang til kapital.

Ekspertgruppen påpeger, at landbrugere – og andre – der ønsker at udlåne midler fra virksomhedsordningen, via en skattefri virksomhedsomdannelse fra personligt ejet virksomhed i VSO til selskabsform, vil kunne opnå samme mulighed for at udlåne penge, da der ikke er de samme begrænsninger for placering af midler i kapitalsselskaber som i VSO.

Lempelse af successionsregler

De nuværende successionsregler betyder, at den successionsberettigede personkreds omfatter nærtstående familiemedlemmer og nære medarbejdere, som inden for de seneste 5 år i sammenlagt 3 år har været fuldtidsbeskæftigede i virksomheden.

Ekspertgruppen vurderer, at en udvidelse af den successionsberettigede personkreds potentielt vil kunne lette likviditetsudfordringer for nogle unge landbrugere, grundet de bedre muligheder for at overtage med skattemæssige fordele. Ek-

spertgruppen peger bl.a. på muligheden for, at forpagtere kan indgå i personkredsen, samt at fuldtidsbeskæftigelsen for nære medarbejdere kan nedsættes fra sammenlagt 3 til 2 år.

Såfremt en udvidelse af successionskredsen kun skal gælde for landbrugsvirksomheder, herunder eventuelt begrænset til yngre landbrugere, vurderes dette at indebære statsstøtte, som vil kræve EU-Kommissionens godkendelse for at kunne gennemføres, hvilket vurderes vanskeligt at opnå.

Ændringer vedr. tinglysningsafgiften

Ekspertgruppen har drøftet, hvordan justeringer af tinglysningsafgiften kan påvirke vilkårene for unge landbrugeres etablering, da afgiften bidrager til et øget likviditetsdræn i opstartsperioden. Drøftelserne har bl.a. omfattet mulighed for at ratebetale tinglysningsafgiften eller at afskaffe eller nedsætte afgiften for unge landbrugere.

Det bemærkes indledningsvist, at tinglysningsafgiften betales af de dokumenter, der tinglyses, og varierer på baggrund af, hvad der tinglyses. Tinglysningsafgiften beregnes således ikke på baggrund af, hvem der foretager tinglysningen, og systemet er heller ikke gearet til at håndtere sådanne løsninger.

Ved tinglysning af ejerskifte skal der betales en fast afgift på 1.850 kr. og en variabel afgift på 0,6 pct. af ejerskiftesummen. Ved tinglysning af pant i fast ejendom skal der betales en fast afgift på 1.825 kr. og en variabel afgift på 1,45 pct. af hovedstolen på lånet (det pantesikrede beløb). Den variable afgift nedsættes til 1,25 pct. i 2026.

Det bemærkes, at der i tinglysningsafgiftsloven findes generelle regler om overførsel af variabel afgift fra et eksisterende pantebrev til et nyt pantebrev. Disse regler kan fx bruges, når man erhverver en ejendom, hvor der allerede er tinglyst et pantebrev. Når man skal tinglyse sit eget pantebrev, vil man være fritaget for den variable afgift op til afgiften på det oprindelige pantebrev.

Ekspertgruppen vurderer, at muligheden for ratebetaling af tinglysningsafgiften for førstegangsetableringer kan komme de unge landbrugere til gavn. Et konkret eksempel kunne være via rater over 3 år eller med fuld betaling inden udgangen af det 3. år. **Ekspertgruppen vurderer**, at dette potentielt vil kunne medføre en likviditetslettelse i etableringsårene, hvor presset er særligt stort.

Det vurderes, at ratebetaling, en særskilt afgiftsfritagelse eller afgiftsnedsættelse for unge landbrugeres førstegangserhvervelse vil indebære statsstøtte og derfor vil kræve EU-Kommissionens godkendelse, hvilket vurderes vanskeligt at opnå.

Indførelse af særordninger på skattekontoen

Unge landbrugere oplever problemer med rettidigt at kunne betale skatter og afgifter fra deres landbrugsvirksomhed til skattekontoen. Ekspertgruppen har drøftet mulighederne for at indføre særordninger på skattekontoen mhp. at øge likviditeten hos unge landbrugere.

Ekspertgruppen vurderer, at en forlængelse af betalingsperioden for unge landbrugere kan bidrage til at afhjælpe deres finansieringsmæssige udfordringer. Det samme gør sig gældende for en forhøjelse af beløbsgrænsen.

Det vurderes ikke muligt at indføre en særordning for unge landbrugere, hvorefter betalingsperioden for betalingsordninger på skattekontoen forlænges ud over det nuværende maksimum på 12 måneder.

Det vurderes ej heller muligt at indføre en særordning for unge landbrugere i form af en forhøjelse af beløbsgrænsen på 5.000 kr., før der rykkes for betaling af hele skattekontoens saldo.

Sådanne ændringer vil ikke kunne afgrænses til alene at gælde unge landbrugere. En forlængelse af betalingsperioden og/eller forhøjelse af beløbsgrænsen på skattekontoen vil dog kunne øge likviditeten hos unge landbrugere, fordi de vil kunne have en større gæld til det offentlige. Men dette vil som nævnt også komme til at gælde for alle andre virksomheder. Det indebærer i praksis, at skattevæsenet i højere grad fungerer som bank – idet det udskudte beskatningstidspunkt kan betragtes som en form for kassekredit. For staten vil dette kunne medføre et rentetab, fordi betalingen af skatter udskydes samt et mindreprovenu som følge af flere restancer og mindre effektiv inddrivelse. Enhver form for udskydelse af betalingsfrister og beløbsgrænse for oversendelse til inddrivelse vil medføre ophobning af gæld og en øget risiko for et statsligt mindreprovenu.

Udvidelse produktionsjordsbegrebet ift. grundskyld

Ekspertgruppen har drøftet, om de eksisterende regler, hvor alene produktionsjord i aktiv drift vurderes og grundskyldspålægges lempeligere end andre arealer, f.eks. naturarealer, reducerer incitamentet til grøn omstilling. En følgegruppe for den fremtidige beskatning af naturejendomme behandler spørgsmålet.

4.4. Karriereveje

I takt med, at mange landbrugsjorder i Danmark skal omlægges for at give plads til natur mv., vil der vinde nye produktionsformer og driftsroller frem i fødevare- og landbrugsproduktionen. 10 pct. af Danmarks samlede arealer skal omlægges til ekstensive arealer, herunder natur og skov frem mod 2045. 15 pct. af den samlede landbrugsjord i Danmark skal omlægges, svarende til 390.000 hektar. Ovenstående instrumenter har haft fokus på styrkelse af finansielle vilkår for de landbrugere, der skal videredrive de tilbageværende 85 pct. (2,2 mio. ha). Nærværende afsnit vil fokusere på uddannelse og en grøn EU-taksonomi på landbrugsområdet, som instrumenter for både de moderne arealforvaltere, der skal etablere skov og natur på de 390.000 omlagte hektarer og for de moderne arealforvaltere, der skal drive den grønne omstilling på den tilbageværende produktionsjord.

Ekspertgruppen vurderer, at man med denne omlægning vil se en højere grad af multifunktionalitet på arealerne, hvilket giver mulighed for flere virksomhedstyper – og dermed flere driftsroller og kvalifikationer – på samme areal. Eksempelvis:

- Dyrehold til afgræsning (pleje af græs og naturarealer)
- Skovforvaltere (på de 250.000 ha mere skov)
- *Vertical farming* (fødevareproduktion på mindre areal)
- Afgrødeproduktion (på det mindre landbrugsareal), f.eks. til humankonsum.
- Dyrehold og skovdrift på samme areal.
- M.fl.

Ekspertgruppen vurderer, at faldet i bedrifter – sfa. strukturudviklingen og arealomlægningen – og dermed færre produktionslandbrug, naturligt åbner op for andre ejerformer, f.eks. selskabsdannelse og forpagtning, samt andre virksomhedstyper, f.eks. naturpleje og frilandsgrøntsager.

Deltidslandbrugene og småskalalandbrugene kan også spille en væsentligt større rolle ifm. udviklingen og omlægningen.

Deltidslandbrug defineres som bedrifter, der beskæftiger mindre end 1 årsværk (1.665 timer), jf. definitioner fra Danmarks Statistik.

Deltidslandbruget og småskalalandbruget kan generelt være en lettere vej ind i landbruget for mange, der ikke har den fornødne egenkapital til at erhverve sig en storskala og/eller heltidsbedrift med jord, produktionsanlæg mv. Deltidslandbruget og småskalalandbruget i kombination med multifunktionalitet på naturområder kan vise sig at være en endnu større fordel for de unge landbrugere, der ønsker at opstarte en virksomhed.

Ekspertgruppen noterer, at adgangen til de nye driftsformer, virksomhedstyper mv. kan understøttes af diverse (bio-)jordninger, herunder Miljø- og klimavenligt græs, Pleje af græs- og naturarealer, Økologisk arealstøtte mv, af skovrejsningsordninger samt af kombinationer af selskabsdannelse, etableringsstøtte og -lån og f.eks. justerede successionsregler.

Ekspertgruppen noterer sig, at kompetencer og erfaring kan spille en rolle i kreditvurderingen af unge landbrugere og derigennem deres mulighed for at opnå finansiering. Derfor kan det overvejes, hvordan styrkelse af uddannelse og kompetencer kan stille unge landbrugere stærkere i forhold til at opnå finansiering. Foruden fortsat og større fokus på forskellige ejerformer på uddannelsesinstitutionerne og hos rådgivningsvirksomhederne, **vurderer ekspertgruppen** ligeledes, at undervisning i grøn landbrugsproduktion på landbrugsuddannelserne skal understøttes og styrkes.

I tillæg til en grønnere profil, som kan spille en rolle i kreditvurderingen, kan den unge – med kompetencer inden for grøn produktion – også nyde gavn af en evt. revideret normtimesatsopgørelse, jf. afsnit 4.1, hvormed hindringerne for småskalalandbrug og mere nicheproduktion af fødevarer fjernes. Dette **vurderer ekspertgruppen** potentielt kan tilskynde til mere direkte frø-til-føde-produktion og generelt grønnere landbrugsproduktion.

Ekspertgruppen vurderer, at en etablering af en grøn EU-taksonomi på landbrugsområdet eller en udvidelse af EU's generelle klassifikation for bæredygtige aktiviteter til fødevareproduktionen kan styrke de finansielle rammevilkår for unge landbrugere. En grøn EU-taksonomi på land-

brugsområdet vil bl.a. give penge- og realkreditinstitutterne m.fl. et objektivi t grønt pejlemærke/en fælles definition, der kan ydes grønne lån på baggrund af. En udbygning af markedet for grønne obligationer til funding af grønne (realkredit)lån vil på sigt kunne gøre lånene mere attraktive relativt til konventionelle lån. Ekspertgruppen noterer sig, at en EU-taksonomi på landbrugsområdet – i det omfang, at taksonomien fører til forringede lånevilkår for de landbrug, der ikke vil kunne leve op til taksonomien – dog samtidig kan medføre en konkurrenceevneulempe for dansk landbrug generelt, idet dansk landbrug gør relativt mere brug af lånefinansiering end landbrug i andre EU-lande, mens den højere egenkapitalfinansiering i andre lande ikke vil være omfattet af EU-taksonomien. Det er i den sammenhæng vigtigt, at en grøn EU-taksonomi på landbrugsområdet også dækker investeringer i den bæredygtige omstilling og ikke kun aktiver, der allerede er grønne.

Ekspertgruppen noterer sig endvidere, at en EU-handlingsplan/-strategi udkommer i løbet af 2025, hvorfor det anbefales, at emnet om en grøn taksonomi spilles ind her.

